Moderna socijalna knjižnica

Svezak 6.

Masonerija u Hrvatskoj

Prvi dio

Pustolovi i hohštapleri prvi masoni
Sluge i agenti francuske vlasti
Saveznici Košuta i protivnici Kvaternika
U službi Khuena protiv Strossmayera
Masoni su rascijepili stranku prava

Zagreb, 1934. / Ovaj svezak stoji Dinara 3

MALA SOCIJALNA KNJIŽNICA

Svezak 16, Zagreb, 1934.

Pustolovi i hohštapleri

Prvu povijest slobodnog zidarstva u Hrvatskoj iznio je g. 1917. u njemačkoj napisani knjizi: "Die Freimaurerloge Ljubav bližnjega in Zagreb" slobodni zidar pok. dr. Ivan pl. Bojničić, direktor Zemaljskog arhiva u Zagrebu. Prikazujući početak i razvoj slobodnozidarske organizacije u hrvatskim krajevima propustio je taj službeni masonski historičar spomenuti i istaći zasluge dalmatinske porodice Zanovića, čije članove Stjepana, Primislava, Hanibala i Miroslava treba s pravom uvrstiti među najranije pionire i preteče slobodnog zidarstva na istočnim obalama Jadranskoga mora. Dapače i drugi kasniji i mlađi historičar slobodnog zidarstva pok. sveučilišni profesor dr. Milan Prelog u svojoj "kritičnoj" povijesti slobodnog zidarstva, izišloj g. 1929. nakladom lože "Maksimilijan Vrhovac" mimoišao je mukom masonske velikane Zanoviće.

Istom u svojoj knjizi "Antun conte Zanović i njegovi sinovi" (Zagreb, 1928., Izdanje Matice Hrvatske) reparirao je tu nepravdu prema zaslužnoj masonskoj porodici conta Zanovića poznati zagrebački knjižar i historiograf te starješina zagrebačke lože "Ivan grof Drašković" br.: Mirko Breyer. U toj svojoj toplo i interesantno napisanoj knjizi ugledni masonski bibliograf nedvojbenom je sigurnošću za sve vijeke utvrdio da pustolovna paštrovsko-budvljanska familija, čiji su se članovi ovjekovječili u skandaloznoj kronici i kriminalnim analima čitavog tada poznatog svijeta, pripada masoneriji, da se masonerija u hrvatskim krajevima može s punim pravom dičiti s njome, i da je može uvrstiti u popis svojih velikana. Napose danas u eri Staviskoga i njemu sličnih, može se s užitkom čitati "roman života" mladih budvljanskih masona-pustolova, probisvijeta, okultista i hohštaplera conta Zanovića, dostojnih takmaca svojih suvremenika, drugova i "braće": famoznog osnivača egipatske masonerije i varalice "grofa Cagliostra", velikog ljubavnog razvratnika br.: Casanove, "grofa Saint-Germainea" i drugih protuha tadašnjeg galantno-masonskog stoljeća.

Mladi Zanovići, sinovi Antuna conta Zanovića, rođeni u Budvi sredinom osamnaestog vijeka, započeše svoju karijeru u kartašnicama i mondenim lokalima tadanje dekadentne Venecije. Već rano mletačke vlasti gone ih sa svoga teritorija zbog raskalašenosti, varanja na kartama i - slobodoumlja. Primislav Zanović bježi u Firencu, gdje opljačka na kartama jednog mladog lakoumnog engleskog lorda. Primislavljev drug Casanova crta svog budvljanskog "brata" ovako: "Smion, lakouman, rječit, razvratan, rasipan, ulizica, laskavac,

lažac, neobična pamćenja i imajući konačno sva svojstva lupeža velikog stila". Putujući Europom i varajući svijet dođoše braća Primislav i Stjepan u Amsterdam, gdje krivotvorenim mjenicama izmamiše od tamošnjih lakovjernih trgovaca dijamanata i dragulja za južno voće i vino, koje je imao dobaviti ad hoc izmišljeni liferant Pejović. Kada braća Zanovići prevariše Holanđane za preko trideset hiljada funti, netragom nestaše.

Dok je Primislav nastavljao svoj "trgovački" zanat, Stjepan se posvetio "znanosti i umjetnosti", dok se jednog dana ne pojavi najprije u ulozi lažnog Šćepana Malog kasnije kao "jedanaesti praunuk Jurja Kastriote Skenderbega, gospodara Babindola, potomka dinastije Crnojevića, Bega gornjih planina Crne Gore". Na tim zvučnim naslovima Stjepan Zanović zida svoju karijeru putujući od jednog europskog dvora do drugog predstavljajući se kao egzotični albanski princ Kastrotić, učenik Rousseaua, prijatelj Voltairea, suradnik enciklopedista, filozof, pisac i pjesnik. On priča da na njegov mig čeka stotine hiljada Crnogoraca i Arnauta, da dignu ustanak. Nudi taj svoj imaginarni zor Fridriku velikome, kome je bio Stjepan Zanović predstavljen, ali ga je ovaj progledao kao pustolova Josipu II., koji ga daje nadgledati po agentima, te Holandiji. Kada je holandijska vlada pala na lijepak ovome sljeparu, te se upustila s njime u neke pismene pregovore, upotrijebi Zanović ta pisma i kod nekih bankara digne predujam za svoju vojničku proviziju, koju će tobože dobiti od holandske vlade. Svog masonskog brata i prijesnog okultističkog prijatelja litavskog grofa Oginskoga stajao je Zanović više od jednog milijuna forinti. Do novaca je dolazio pomoću svojih laži o svom tobožnjem porijeklu, svom velikom imanju, svojoj državi, preko svog "slobodoumlja" koje je bilo moderno u tom razvratnom vijeku, svojih masonskih veza (intimni prijatelj nećaka Fridrika Velikog, Fridrika Willima II.) Kako je bio pristao mladić, zaljubljivale su se u njega vremešne dame, a Zanović je tim manje bio neosjetljiv prema njihovoj ljubavi, što su bile bogatije. U duhu ondašnjega vremena štampao je "turska pisma", u kojima sebi piše imaginarna pisma i pohvale od prvih tadašnjih pisaca i velikana. Kad bi mu u jednom gradu ponestalo novaca, a račun vjerovnika narastao je do visoke svote, tada bi "crnogorski princ" jednostavno nestao ostavivši svoju bezvrijednu prtljagu. Neko je vrijeme sanjao i uvjeravao da će postati čak poljski kralj.

Dok je Stjepan Zanović tako "operirao" po europskim prijestolnicama i perušao koga je dohvatio, dotle se Primislav sklonio privremeno u Dubrovnik, dok se njegove prijevare ne zaborave. Posljedica njegova boravka u Dubrovniku, bila je, da je dubrovački nadbiskup protiv gostoprimaca Primislava poduzeo istragu radi bezvjerstva kao "pristaša

enciklopedista, Rousseaua i slobodnih zidara". Zbog prijašnjih zanovićevskih prijevara u Holandiji umalo da nije došlo do rata između Holandije i Venecije.

Vrhunac ali i svršetak drskosti Stjepana Zanovića bio je, kad je tražio od holandske vlade naknadu "štete", koju je tobože imao uslijed toga, što je Crnogorce odvratio od pristupa u austrijsku vojsku, kad je Austrija došla u sukob sa Holandijom. Taj "troškovnik" Stjepana Zanovića iznosio je jedan milijun forinti, a sastavio ga je na temelju tražbina raznih izmišljenih svojih vjerovnika i agenata. Kada je holandijska vlada otklonila njegov zahtjev i zahvalila mu se na tobožnjoj pomoći, Stjepan se silno razgnjevi protiv holandeške vlade i izdade g. 1786. manifest na čitav svijet, koji potpiše: "Stjepan, Hanibal, vladar albanskih (!) crnih brda, vojvoda i generalni kapetan Crne Gore, despot Grude, vojvoda sv. Save, dinasta Visokih gora, pretendent na kraljevsko prijestolje Albanije". U tom proglasu "Stjepan Hanibal" grozi se, da će prinčevi Prusije i Albanije prema potrebi nastupiti protiv Holandije uz pomoć vojske samog cara Josipa II. Kad je Holandiji dosadilo to groženje nesuđenog albansko-crnogorskog princa, dade ga vlada uhapsiti. Sada sa svih strana počeše stizati tužbe i odštetni zahtjevi protiv Stjepana Zanovića. U početku nastupao je pred sudom arogantno, ali kad mu pročitaše bezbrojne tužbe i dokazaše protivurječnosti, izgubi svaku nadu. Jednog jutra nađoše ga u trideset i petoj godini života mrtva, prerezanih žila. Tako svrši taj glasoviti masonski pustolov, koji svom poznije biografu br.: Mirku Breyeru usprkos silnih prijevara i lopovština, ipak izlazi " u simpatičnom nekom svijetlu zbog izraženih slobodoumnih i prevratnih ideja" i (str. 113) "zbog toga, što masonski znakovi i natpis "Beaute-Sagesse-Force" na jednom Stjepanovom portretu kazuju " da je i on bio članom idealne one zajednice, koja se je pod utjecajem velikih engleskih mislilaca i filantropa u početku 18. vijeka doskora proširila i po ostalom svijetu" (str. 50) "

Druga Stjepanova braća: Primislav i Hanibal izabrali su Rusiju za svoje operaciono područje, jer se i tamo dalo živjeti od prijevara lakovjerne aristokracije, koja je snobovski i u zlu imitirala "kulturni" Zapad. Tamo su oni pokušali krivotvoriti ruski novac, ali su uhvaćeni i osuđeni na pet godina robije. Nakon oslobođenja iz zatvora Primislavu nestane traga, dok Hanibal postane agilni agitator Napoleonova gospodarstva.

I četvrti brat Mislav bio je oduševljeni i ugledni slobodni zidar, primljen u jednoj poljskoj loži. Čak je bio zvan u Poreč u Istri, da uredi slobodnozidarsku ložu. Miroslav je bio najprije francuski agent, kad je Napoloenova vojska okupirala Dalmaciju, a onda austrijski

konfident, kad je Dalmacija došla pod vlast Austrije. Sve ga to nije smetalo da pozdravi i crnogorsku vojsku, kad je ona privremeno zaposjela Boku.

Legenda o masonstvu biskupa Vrhovca

Dok su "braća Zanovići tek kao meteori prolazno sijevnuli u svojem masonskom sjaju na nebu dalmatinske Hrvatske, dotle je u sjevernim hrvatskim krajevima masonsko svjetlo bilo trajnije zapaljeno. Hrvatska aristokracija sudjelujući u austrijskim nasljednim ratovima (1740.-1748.) i sedmogodišnjem ratu (1756.-1763.), došla je u dodir sa slobodnim zidarstvom, koje je bila u to vrijeme manija i moda dokonog plemstva, razvratnog svijeta te profesija raznih probisvijeta.

Glavni osnivač masonskih loža, koje su bile isključivo aristokratsko-oficirske, bio je grof Ivan Drašković (1740.-1787.). Po njemu se zove jedna zagrebačka loža osnovana g. 1919. Te lože su bile: "L' Amitie de guerre" u Glini, "L' Union parfaite" (kasnije nazvana "Libertas") te "Zu den drei Drachen" (kasnije nazvana "Zur Freundschaft") u Varaždinu, "Vigilantia" u Osijeku, jedna u Križevcima i jedna vjerojatno u Otočcu. Grof Ivan Drašković je od njih osnovao samostalnu veliku ložu, ali je ta kratko vrijeme životarila. To je t. zv. Draškovićeva opservancija. Masonerija je bila biljka nametnica prenesena iz tuđeg vrta bez ikakve organske veze s narodom, u kojem je kušala rasti.

Te lože anacionalnih aristokrata i vojnika, koje su plod germanizatorno-centralističkog jozefinizma, kako se to vidi po njihovim imenima i saobraćajnome jeziku, nijesu u narodnom životu ostavile nikakva pozitivnog traga, a pogotovo nijesu ništa doprinijele ideji, da se latinski službeni jezik kraljevine zamijeni hrvatskim, kako bi to htio pripisati u zaslugu tih loža "majstor Kraljevske Umjetnosti, rođeni Hrvat sa srpskim imenom i jugoslavenskom dušom" u svojoj "Suvremenoj Hrvatskoj" M. M. (str. 78).

Oko godine 1773. osnovana je u Zagrebu loža "Prudentia" . I nju je navodno osnovao grof Ivan Drašković. Sam masonski historičar dr. Bojničić (str. 18) mora priznati da je o njezinu osnutku i njezinu članstvu malo poznato.

Masoni bi htjeli, da bar biskupa Vrhovca, koji s pravom važi kao preteča hrvatskog preporoda, rezerviraju za sebe i da svoju švapsko-vojničko-aristokratsku masoneriju okite zaslugama tog velikog katoličkog biskupa. U tu svrhu njihovi historici (pok. dr. Bojničić, dr. Šišić, dr. Prelog) podržavaju i podgrijavaju legendu o Vrhovčevu masonstvu, iako za to ne mogu iznijeti nikakav ozbiljni historijski dokument, iz kojeg bi zbilja nedvojbeno proizlazilo, da je biskup Vrhovac bio slobodni zidar. Dr. Bojničić šuti o izvoru, iz kojeg crpi dokaze o Vrhovčevu masonstvu, iako je on kao zemaljski arhivar mogao doći do dokumenata, koji bi govorili za Vrhovca kao masona, te iako kod svake lože kaže da li o njoj postoje autentični pismeni dokumenti i članski popisi. Dr. Šišić "posuđuje" od Bojničića tu tvrdnju, a tek stidljivo primjećuje, da su detalji o Vrhovčevu članstvu "jedva" poznati, kao da u historiji nešto može biti "jedva" poznato. Barem u historijskoj znanosti nema polovične istine, niti što može "napola" postojati, već nešto jest ili nije. Naprotiv historijski dokumenti, osobito oni iz doba Vrhovčeva biskupovanja kazuju, da je bio pravi katolički biskup i protivnik trajnih društava.

Dok se masonski historičari za profanu javnost ne usuđuju kategorički tvrditi da je Vrhovac bio do smrti mason, dotle svojim adeptima znadu pričati o Vrhovčevoj pregači i čaši, zatim o kući do nadbiskupskog dvora, u koju je Vrhovac išao nekim tajnim hodnikom. U to ime oni su i jednu zagrebačku ložu nazvali Vrhovčevim imenom i kao tumači Vrhovčeve "zavjetne misli" znadu davati lekcije katoličkom kleru i svijetu o patriotizmu, nacionalizmu, toleranciji i drugim od masona zakupljenim građanskim vrlinama.

Napoleonovi agenti

Francuska okupacija Dalmacije i hrvatskih i slovenskih krajeva južno od Save donijela je i u naše krajeve "Kraljevsku umjetnost", koja je - kako piše dr. Šišić - stopu za stopom slijedila francuske carske orlove. Napoleon sam nije bio mason, ali je masoneriju smatrao izvrsnim sredstvom za širenje i učvršćenje svoje vlasti, napose u osvojenim krajevima. Zato je Napoleon komandirao u ložama kao i u svojim regimentama, te postavljao i svrgavao u njima velike meštre. Kao najkvalificiranije ljude za te "velikodostojničke" masonske funkcije smatrao je osim svoje braće i rođaka još i svoje generale i maršale. Francuski oficiri, kamo god su došli, osnivali su masonske "radionice", kojima je bila glavna svrha širenje Napoleonovog kulta cezarizma i Napoleonove obitelji među urođeničkim

stanovništvom. Tako su na pr. okupatorski oficiri osnovali g. 1811. u Ljubljani ložu pod upravo bljutavo-servilnim imenom "prijatelja rimskog kralja i Napoleona", a taj rimski kralj, sin Napoleona i austrijske princeze Marije Lujze imao je tada taman četiri mjeseca! Zadarska loža nazvana je imenom talijanskog potkralja Beauharnaisa. Urođenički članovi tih okupatorskih loža bili su mahom štreberski činovnici, vojni liferanti i ovisni elementi, koji su se htjeli ulaskati novim gospodarima. Zadarski primjer slijedili su i drugi gradovi, među njima i Dubrovnik, čiji su sinovi propali vlastelini i njihovi činovnici, zatvorili bili oči pred vandalizmom surove soldateske, koja je pretvarala crkve u konjušnice i kasarne, i odnosila vjekovima nagomilano umjetničko blago i pljačkala arhive, i u loži preboljeli pad svoje starodrevne države, izveden prijevarom i nasiljem "braće" generala Lauristona i Marmonta. Kraljevska je umjetnost u dalmatinskim gradovima nailazila na plodno tlo pripravljeno od braće Zanovića.

I u savskoj liniji upalili su Napoleonovi soldati slobodno-zidarsko svijetlo, i u Karlovcu kao i u drugim gradovima osnovali su mješovitu urođeničko-francusku ložu pod imenom "Saint Jean de Croatie", koja je stajala pod zaštitom Velikog orijenta u Parizu. Ova je karlovačka loža ostavila u kulturnoj historiji traga i u tome, što su "napredni" francuski okupatori i njihovi urođenički slobodoumni prijatelji osnovali prvu javnu kuću u savskoj Iliriji, kako je to marljivo zabilježio s svojim "Mladenačkim uspomenama iz Hrvatske" (Leipzig g. 1894., na njemačkom jeziku) poznati hrvatski renegat, Kvaternikov protivnik i agent talijanskog iredentizma, Karlovčanin, br. dr. Imbro Tkalac. Kad su francuski vojnici uslijed Napoloenova pada napustili naše krajeve Karlovčani su dali oduška svojoj "žalosti" za okupatorskim režimom time, što su provalili u masonski hram, podignut u topničkoj kasarni i uz karnevalski smjeh bacili kroz prozor masonske ambleme i dekoracije, dok su se francuski "maire" (načelnik) Šporer i ostala "braća" posakrivali pred gnjevom stanovništva. (Iza rata nastavljen je slobodno-zidarski rad u Karlovcu, gdje je osnovana loža pod imenom "Ivanjski Krijes").

Austrijske su vlasti nakon odlaska Napoleonove vojske stale šikanirati masone, pa su u svom generaliziranju, svakog pristašu francuskog režima smatrali masonom. Tako se na pr. dogodilo, da je notorni služitelj i glorifikator Napoleonske vlasti Valentin Vodnik dospio u austrijsku konfidentsku crnu knjigu kao mason, iako ga nema u popisu ljubljanske lože "Prijatelj rimskog kralja i Napoleona". Vodnik je zaista za vrijeme francuske okupacije u svojoj servilnosti prema režimu otišao previše daleko prevevši g. 1811. na slovenski jezik

bogohulni napoleonski katekizam za pučke škole. U tom se katekizmu na pr. za Napoleona tvrdi, da ga je Bog vojska ispunio svakojakim darovima mira i rata, da ga je on postavio za samodršca i služitelja svoje moći i napokon mu dao svoju spodobu na zemlji. Taj od crkvenih vlasti zabranjeni "katekizam", usprkos otpora biskupa, francuske su vlasti naturile svim školama kao udžbenik. Vodnik je za svoj rad bio tek penzioniran. Vodnikovi izaratni "napredni" učenici odužili su se uspomeni svog "slobodoumnog" učitelja na taj način, što su svoj g. 1931. u Ljubljani osnovani masonski vjenčić nazvali imenom "Valentina Vodnika", iako ga u nađenom popisu ljubljanske lože nema. Ali ovakve historijske "sitne" netočnosti ne smetaju čak ni masonske sveučilišne profesore i oni suvereno prelaze preko njih, kako to dokazuje i slučaj s biskupom Maksimilijanom Vrhovcem ili češkim učenjakom Dobrovskym, za koga je pozitivno dokazano, da nije slobodni zidar, a ipak se neizostavno nalazi na popisu znamenitih slobodno-zidarskih ličnost i čak se po njemu nazivaju i lože. (Vidi: Lennhoff-Possner: Internationales Freimaurer-Lexikon, str. 374.)

Nakon odlaska francuske okupatorske vlasti za dugo se vremena ugasilo masonsko svjetlo u hrvatskim krajevima. Masonski historičar dr. Bojničić u svojoj povijesti str. 35 nalazi masonsko svjetlucanje u ilirskom pokretu, jer je navodno potomak masonske porodice, vođa ilirskog pokreta, grof Janko Drašković, bio mason i to član lože "Philantrophes reunis" u Parizu. Moguće je da je to istina, jer grofovi životopisci iznose da je grof Janko u svojoj mladosti u Parizu, gdje je navodno bio mason, prorajtao čitav svoj imetak i da se u domovinu vratio kao ostarjeli i osiromašjeli čovjek. Priča se da je grof Drašković u svojoj mladenačkoj rasipnosti popločao čitavu jednu parišku ulicu. Značajno je samo to, da slobodno-zidarski bečki učenjak Eugen Lennhoff u svom i Possnerovom "Internationales Freimaurer Lexikon" ne spominje da je grof Janko Drašković bio mason, dok on obično za svaku ličnost u svom rječniku izričito kaže, da li je bila mason i kojoj je loži pripadala. [2]

Masonerija protiv Kvaternika

Iako masonerija u Hrvatskoj sve do sklapanja ugarsko-hrvatske nagodbe g. 1868. nije imala svojih ekspozitura, ipak je Hrvatska bila objekt masonskih eksperimenata. Iza burne 1848. godine, kada su se Madžari pod Kossuthovim vodstvom digli protiv bečkog dvora, i kad su podlegli, u prvom redu zbog toga što su prema ugarskim narodima pokazali krajnji nacionalistički šovinizam i imperijalizam, što Kossuth na pr. na zemljopisnoj karti nije

mogao naći Hrvatsku, stvorili su emigranti raznih naroda uz patronat masonskih državnika lorda Palmerstona, Napoleona III. i Cavoura t. zv. zavjeru naroda, koja je dala srušiti Habsburšku monarhiju, kao centar europske reakcije i osloboditi potlačene narode. U toj zavjeri sudjelovali su poljski, madžarski, austrijski, njemački i drugi emigranti, a njihovu akciju povezivala je međusobno i s europskim dvorovima masonerija, kojoj su pripadali vođe talijanskog rissorgimenta Mazzini i Garibaldi. Ona je u prvom redu poslužila Napoleonu III. i Cavouru, da pomoću madžarskih i poljskih emigranata g. 1859. potuče austrijsku vojsku. I jedini tadanji hrvatski emigrant Eugen Kvaternik ušao je u tu "zavjeru naroda" protiv Austrije, te je po naputku Cavoura na hrvatskom jeziku pred sam rat graničarima uputio proglas, u kojem ih poziva neka se ne bore za Austriju, koja tlači i njihov narod. U Turinu i Parizu dolazi Kvaternik u dodir s mađarskim emigrantima i talijanskim revolucionarima, koji su svi od reda pripadali masoneriji. U svom dnevniku Kvaternik daje izražaj ogorčenju nad infamnim lažima, koje su madžarski emigranti preko talijanske masonskog tiska širili u svijetu o Hrvatima. Posredovanjem Nikole Tommasea stupa Kvaternik u pregovore s madžarskim emigrantima, ali traži najprije da Hrvatskoj priznaju ravnopravni položaj s Ugarskom u budućoj podunavskoj konfederaciji. Kada Madžari nijesu htjeli činiti veće odstupe od svog šovinističkog stanovišta, Kvaternik s njima prekida pregovore, a masonski državnici Kvaterniku stanu praviti neprilike tako, da se nakon proglašenja listopadske diplome i amnestije u Austriji odlučio vratiti u domovinu.

U to je Garibaldi stvorio plan o velikoj kombiniranoj akciji Italije i potlačenih naroda protiv Austrije i Turske. Po toj osnovi imao se Garibaldi iskrcati u Hrvatskom primorju (u Bakru ili Senju), da "revolucionira Hrvatsku" i podupre pobunu u Madžarskoj, te da u mletačkoj krajini olakša pijemonski napadaj na Austriju. Bitan uvjet za uspjeh te fantastične osnove bio je sporazum s Hrvatima, odnosno s Kvaternikom. Međutim, Kvaternik kao rodoljub nije htio služiti Garibaldijevim i Kossuthovim aspiracijama kao slijepo oruđe, već je tražio i od Madžara i od Talijana priznanje Hrvatske i hrvatskog naroda kao ravnopravnog faktora. Masonerija je našla jednog izdajicu, koji je Kvaterniku pravio neprilika, masona, otpadnika od katolicizma i renegata dra Imbru Tkalca, koji je Kossuthovim masonskim zagovorom stupio u talijansku službu i radio protiv vlastitog naroda. On je bio savjetnik Garibaldija, kojeg je uvjeravao da će Zagreb dići ustanak, čim se pojavi (Garibaldi) i kojemu je sastavljao i prevodio neozbiljne proglase na "Grke, Slavene (!), Albance, Madžare i Rumunje" protiv Austrije i Turske. Dugo su se Garibaldi i Kossuth zanosili tim fantastičkim idejama, Kossuth je uviđao da za njih mora pridobiti Hrvate i potlačene narode Ugarske, te je

bio objelodanio i plan podunavske konfederacije, koji nije zadovoljio Kvaternika, a uzbunio je madžarske emigrante i madžarsku javnost zbog tobožnjih koncesija narodima tako, da su se oni htjeli radije nagoditi s Franjom Josipom, nego li s Hrvatima i ostalima. Kvaternik je tražio od Talijana priznanje Dalmacije i Istre hrvatskim zemljama, a od Madžara ravnopravnost i nezavisnost. Kvaternik je osjećao. da glavni akteri imaju s spram njega nepovjerenje. Sine mu razlog toj pojavi, jer da će istom onda uživati masonsku pomoć. U razgovoru s prvacima masonerije upade mu u oči njihova divlja mržnja na katolicizam i vjeru uopće i on odlučno odbi ponude riječima: "Bog oslobodio moju domovinu takvih grozota". Kada je organ talijanskog masonskog velikog meštra Adriana Lemmnia "Il Dirritte" donio Kvaternikov članak o hrvatstvu Istre i Dalmacije, ali s dodatkom, da su ne samo Istra, nego i Dalmacija i sva "Ilirija" tobože talijanske, te da ih treba osloboditi tuđinskog upliva, kliče Kvaternik u svom Dnevniku: Da ja zajednički radim s ljudima koji priznaju da idu za uništenjem kršćanstva? S ljudima koji trajno rade na našu propast? Moje su sveze time prekinute!" Emigranti su nastojali umiriti Kvaternika uvjeravajući ga da Garibaldi tobože ne odobrava to stanovište masonskog "Dirritta", i da će ga on dezavuirati, ali Garibaldijevo pismo ne umiruje Kvaternika, dok neki Madžari i Talijani poduprti od masona Tkalca stanu napadati Kvaternika zbog njegova odlučnog stava. Kvaterniku postaje jasno da od masona nikada nema pomoći Hrvatskoj. Prekinuvši sa zavjerenicima, koji su i sami morali napustiti svoje planove, jer se tajnim ugovorom Italija Francuskoj obavezala da neće napadati Austriju, Kvaternik preko Rakijaša sam sprema akciju u Hrvatskoj. Ta akcija dovodi do ustanka u Vojnoj Krajini g. 1871., u kojoj tragični junak uzor Hrvat i katolik pada izrešetan hicima austrijske soldateske. Mason Imbro Tkalac naprotiv spašava svoj život u Rimu i g. 1912. završava kao visoki činovnik u talijanskom ministarstvu vanjskih poslova.

Mason Vakanović upokorava Hrvate

Pošto su se madžarski masoni i bivši emigranti (grof Julije Andrassy) nakon austrijskog poraza kod Sadove (1866.) g. 1867. nagodili s Franjom Josipom i međusobno podijelili vlast (Nijemci u "austrijskoj polovini", Madžari u Ugarskoj), prisilili su pomoću sile i nasilja, a preko madžaronske stranke i Hrvatsku, da je g. 1868. sklopila nagodbu s Ugarskom, po kojoj si je "posestrima" Ugarska prisvojila lavlji dio vlasti. Hrvatski se narod kroz Strossmayerovu Narodnu stranku i tada bujni Kvaternik-Starčevićev Pravaški pokret svim silama odupirao prihvatu nametnute mu nagodbe. Nagodbom ojačana uslijed povratka

emigranata, madžarska masonerija, čiji su eksponenti došli na vlast, dobije zadaću da upokori Hrvate. Tu je ulogu imala ona izvršiti preko peštanska lože "Szent Istvan". Bivši ilirac, a kasniji unionista, Antun Vakanović postaje član te madžarske lože i on nakon neuspjeha Levina Raucha i Kolomana Bedekovića, kao namjesnik banske časti, preuze mrski zadatak da nagodbu učini temeljnim zakonom Hrvatske. Najprije je pomoću nasilja i korupcije proveo izbore, u kojima ostane u manjini, jer je Strossmayerova Narodna stranka dobila većinu. (Pravaška je stranka nakon Rakovice bila zabranjena). Da onemogući narodnjake, imenuje toliki broj virilista, koliko je bilo narodnih zastupnika, tako da ovi ostadoše u manjini. (Istodobno je mason Vakanović dao napuhati poznatu požešku aferu protiv Isusovaca, a i inače je dao goniti patriotsko svećenstvo). Vakanoviću nije bilo dosta što je narodnjake brojčano skršio, već ih je htio i moralno utući. Da spriječi reviziju protuhrvatske nagodbe dao je "brat" Vakanović sastaviti četiri promemorije sa lažnim zapisnicima, iz kojih se imalo vidjeti da su najugledniji prvaci Narodne stranke Strossmayer, Mažuranić, Kukuljević, Vončina, Mrazović, Miškatović, Makanec i drugi, stupili u vezu s ruskom vladom preko čeških i crnogorskih agenata, u svrhu da dignu revoluciju u Hrvatskoj, i da su zato dobili pare od Rusije, Crne Gore i Srbije. Vakanović je tobožnje zapisnike, čiji je falsifikat učinio preko Židova Higina Reicherzera (kasnijeg Dragošića), a dobivao preko Sinkovića, dostavio ugarskoj vladi ne bi li se protiv Narodne stranke poveo proces protiv izdaje. Međutim, sami falsifikatori odali su okrivljenima falsifikat. Zbog tog drskog falsifikata Vakanović je postao nemoguć u političkom životu i među poštenim svijetom. Međutim, u masoneriji je, kako to iznosi masonski historik dr. Ivan Bojničić, na 37 i 38 stranici svoga njemačkog djela, ostavio trajnu i zahvalnu uspomenu sve do smrti g. 1894. zato što je omogućio osnutak lože u Hrvatskoj.

Madžari osnivaju ložu u Sisku

Madžarskoj masoneriji nije bilo dovoljno što u Hrvatskoj ima pojedince kao eksponente i provoditelje svojih intencija. Ona je u Hrvatskoj htjela imati i "radionice" svoje ideologije. Kako je u to vrijeme kada u Hrvatskoj pada početak učvršćivanja madžarske supremacije (iza 1870. g.) Sisak još bio važan trgovački centar, tri člana madžarske lože "Honszeret" (Domovinska ljubav) u Baji, a nastanjeni u Sisku: Feigl, Laxa i Friedrich, dobiše mig da u Sisku osnuju ložu. Oni ubrzo nađoše još nekoliko stranaca, koji su zarađivali u Sisku, i zamoliše svoju mater-ložu da im pomogne osnovati ložu u Sisku. Sisački masoni

dobiše od peštanske "Velike lože Ugarske za tri ivanovska stupnja" dozvolu za osnutak lože. G. 1872. obratiše se osnivači zemaljskoj vladi s molbom da u Sisku mogu osnovati "gradničku ložnicu 'K ljubavi bližnjega' " (Zur Nächstenliebe).

Zemaljska vlada, kojoj je na čelu bio "brat" Vakanović, dobivši obavijest od županije da su molitelji s političkog (madžaronskog) gledišta sasvim pouzdani, povoljno riješi ovu molbu, ali se nekom činovniku činila čitava stvar sumnjiva, jer po predloženim pravilima lože vlast po svojem izaslaniku nije imala pravo uvida u njezin rad, već je neposredan nadzor vlasti bio ograničen na to da se vlasti priopći samo imenik članova imena časništva, i jer je loža imala biti filijala jednog madžarskog društva. Zemaljska vlada zapita za mišljenje hrvatskog ministra Pešti, a ovaj pošalje spis ugarskom ministru unutrašnjih poslova. Ovo pak, jer je bilo u rukama masona, dade upravo hvalospjev o masoneriji kao o društvu korisnom za javne interese, i istakne da su na čelu "Velikih ložnicah" ljudi posve pouzdani. Na temelju tog povoljnog mišljenja, a po preporuci lokumtenensa Vakanovića, dobije sisačka loža "Zur Nächstenliebe" odobrenje pravila 5. X. 1872. Odobrenje pravila potpisao je otac pok. dra Mihalića.

Međutim, Sisačka loža "Zur Nächstenliebe" nije ispunila u nju položene nade. I to je bila tuđinska biljka nametnica, a njezini članovi bili su redom ljudi stranci, trgovci i privrednici, i to većinom Židovi, koji nijesu imali nikakve organske veze s narodom u kojem su zarađivali. Osim toga Sisak je, nakon izgradnje željeznice na Rijeku, kao trgovački centar stao propadati. Bilancu rada lože "Zur Nächstenliebe" daju i sami masoni ovako: "Ta loža nije se nikad uzdigla nad lijepe bratske sastanke, duhovite govore i ugodne bijele trpeze. U kulturnom pogledu nije ona značila ništa, a nije ostavila ni jedan literarni spomenik. Njezini arhivi su posve sterilni i suhi, a ni njezini zapisnici ne pokazuju nikakvoga traga rada u tom pravcu. Ona nije uspjela ni u tom da u svoj lanac povuče veću skupinu narodnih ljudi".

Sisačka loža "Zur Nächstenliebe" imala je svojih članova i u Zagrebu, tako da su osamdesetih godina prošloga vijeka zagrebački masoni osnovali vjenčić "Prudentia" na uspomenu nekadašnje Draškovićeve lože "Zur Klugheit". (Vjenčić je udruženje slobodnih zidara u mjestu gdje nema dovoljan broj članova za osnutak lože. Članovi rade bez uporabe rituala. Smatra se kao pripremno društvo za osnutak lože.). Na čelu tog vjenčića stajao je zidar Anton Schlesinger, urednik tada madžaronskog lista na njemačkom "Agramer Zeitung".

Masoni protiv Strossmayera

Na vladi u Hrvatskoj bio je "ban-pučanin" Ivan Mažuranić. Narodna stranka uspjela je nešto retuširati ugarsko-hrvatsku nagodbu, ali je za protuuslugu, što je dobila vlast u svoje ruke, u svoje redove morala primiti madžarone ili unioniste. Za Mažuranićeve ere likvidira se feudalno hrvatsko društveno i državno uređenje i stvara se moderna hrvatska uprava. Strossmayer daje poticaja i novaca za osnutak hrvatskog sveučilišta, koje je otvoreno g. 1875. Ali istodobno s modernim napretkom uvlači se u hrvatsku inteligenciju i liberalizam, koji je u Europi već žeo svoje uspjehe. Strossmayer je kao zadaću sveučilišta i Akademije zamišljao njegovanje čiste istine i prave znanosti, koje nijesu i ne mogu doći u sukob s Objavljenom istinom. U svojima "Trima riječima" Sveučilištu Strossmayer gleda u zagrebačkom sveučilištu glavnu tvrđavu katoličkom vjerom prožete hrvatske znanosti. On smatra svojom zadaćom bdjeti nad Sveučilištem, da se ne bi iznevjerilo samom pozivu, da ne bi zaplovilo protukatoličkim smjerom.

Tragika je Strossmayerova, da nije pretpostavljao, da bi njegove ideje i njegove institucije mogle doći u usta i ruke ljudi koji će ih iskriviti, i dati im sasvim drugi smjer. Strossmayer nije trebao dugo čekati da vidi pokušaje mlađe inteligencije da se iznevjeri biskupovoj zavjetnoj misli i da dekristijanizira hrvatski narod. Masonerija je bila glavni podstrekač na kulturnu borbu protiv katolicizma, jer joj je bila zadaća da paralelno sa slabljenjem vjersko-moralne snage ruši i otpornu obrambenu snagu naroda.

Mladi štipendista madžarske vlade, koji je u Pešti svršio studije, i tamo bio uveden u ložu "Korvin Matyas", dr. Ivan pl. Bojničić, pristav arheološkog muzeja i lektor madžarskog jezika na sveučilištu, pravi svoj prvi publicistički debut g. 1880. u božićnom prilogu vladinog lista "Agramer Zeitung", uređivanog od masona Schlesingera, i madžaronske židovsko-masonske osječke "Die Drau", s člankom u kojem se reproduciraju Strauss-Renanove budalaštine da Isus nije Bog, da su njegova čudesa mitovi i da je Crkva neprijateljica prosvjete i fanatična širiteljica tmine. Taj članak bio je dokaz kakvim sve idejama masonerija istupa, i izazvao je veliku reakciju čitave javnosti na čelu sa Strossmayerom. O njemu je bila i interpelacija u Saboru i Strossmayer traži, od zagrebačkog nadbiskupa, da svi hrvatski biskupi osude taj pamfletističko-kompilatorski članak.

G. 1880 odstupila je narodna vlada bana Mažuranića. jer s jedne strane nije mogla odolijevati madžarskom pritisku iz Pešte, a s druge strane, jer se dizalo sve veće nezadovoljstvo s koncesijama Madžarima. Pravaštvo, stavljeno nakon Rakovice 1871. izvan zakona, opet se oporavilo i počelo naglo širiti među narodom, omladinom i inteligencijom. Nakon kratke prelazne vlade "bana kavalira" Pejačevića, imenovan je g. 1883. za bana Khuen-Hedervary, slučajno rođen u Slavoniji, ali po odgoju i osjećaju Madžar. On je dobio zadaću da pomoću sile državne vlasti, korupcije i masonerije, guši narodno nezadovoljstvo, koje se sve jače dizalo, i da osigura dualistički poredak u Hrvatskoj.

Propagandu protiv kršćanstva, koju je u smislu Strauss-Renanove škole započeo masonski adept Bojničić, nastavio je u svojim predavanjima drugi kandidat "Kraljevske umjetnosti" sveučilišni profesor i korifej madžaronske ideje dr. Franjo Josip Spevec, iako je on bio profesor pravne povijesti, dakle nestručnjak. Strossmayer, koji je u svom Đakovu bdio nad javnim životom i bio vrlo osjetljiv na protukršćanske napadaje, vrlo se uzbudio, što Spevec uči "ateizam i razvratnost u pravu" (Strossmayerovo pismo Račkome g. 1886. iz Strossmayer-Račkijeve korespondecije, Sv. III. str. 210). Strossmayer traži od bečkog nuncija i zagrebačkog nadbiskupa kardinala Mihalovića, neka interveniraju kod vlade, da se Spevec skine sa sveučilišne katedre, jer je pogazio prisegu kojom se obavezao da u predavanjima ništa neće govoriti protiv vjere i jer je u kršćanskim državama pogrda vjere zločin. (S.-R., str. 213). U "Obzoru", listu koji je osnovao i financirao Strossmayer, izišao je iste godine iz pera Račkog napadaj na Speveca pod naslovom "Apostol bezvjerja na sveučilišnoj katedri u Hrvatskoj". Na Strossmayerovu inicijativu izašla su dva članka protiv bezbožničkih pojava u Hrvatskoj u bečkom konzervativnom listu "Vaterland". Strossmayer o tom piše Račkom: "Jako sam znatiželjan, što će Spevec odgovoriti. To će ju po svojoj prilici biti nova bogogrđa, nova bezumlja ili licumjerstvo očito, ili mixtum compositum, ko što se bezbožnjakom i slobodnim zidarom i pristoji". Kad je Spevec odgovorio Račkom u Kuhenovim "Narodnim Novinama", Strossmayer nazivlje Spevčev odgovor: "Čudnovata drzovitost, okorelost, i blesavost profesora Spevca" (III. , str. 216).

U to doba g. 1884. izdao je Sv. Otac Leon XIII. protiv slobodnih zidara znamenitu encikliku "Humanum genus". Strossmayer, o kojega tobožnjoj neposlušnosti sv. Stolici baš masonski historičari vole stvarati legende, dao je odmah prevesti tu poslanicu na hrvatski jezik, i objelodaniti je još iste godine u svom službenom "Glasniku biskupije bosanske i srijemske". U svojoj korizmenoj poslanici od 4. veljače dotiče se đakovački biskup Papine

enciklike i veli: "Drago mi je da sad već i umniji svjetovnjaci priznaju i propovijedaju da je to otrovno društvo ne samo opasno za svaku državu, nego da je tako razvratno i po svojim ludim i mahnitim obredima, ter po svojim tajinstvenom i tminastom značaju tako bezumno i blesavo, da samo duševni slabići i prava nedonoščad, koja se je ne samo vjeri nego i umu svome iznevjerila, u njihovu vjeru zaplesti može." (Dr. Andrija Spiletek: "Strossmayer o slobodnim zidarima").

Povodom Spevčevih napadaja Strossmayer upravlja Račkome pismo, u kojem piše; "Ja sve, što u narodu našem biva, iz ljubavi čiste prema narodu samom pomnjivim okom pazim, pak slutim, da u nas, žalibože, opstoji sekta bezumnjaka i oholiša, koji vele da je kršćanstvo preživjelo i koji o tome rade, da se luč sveta, koja je u svijetu u Evanđelju zasjala, utrne, ne videć jadnici, da se tijem istim hipom utrnula i luč života u našem narodu. Toj sekti je kršćanska škola trn u oku." (II., 79)

Strossmayer se borio protiv masonerije ne samo kao katolički biskup, nego i kao narodni vođa. On je vidio, da je masonerija svojim rušenjem kršćanskih vjerskih istina, svojom akcijom oko dekristijanizacije hrvatske inteligencije, svojim penetriranjem u najviše naučne zavode, najbolji saveznik madžarizacije i pacifikacije Hrvatske, koju je poduzeo Khuen. On je u jednom pismu Račkome 24. XII. 1886. ovako pogodio i definirao psihološku vezu između masonskih pokušaja rušenja kršćanskih temelja narodne kulture i političkog zarobljavanja hrvatskog naroda sa strane Khuena: "Mržnja prema kršćanstvu i Crkvi rađa kod nas i mržnju proti hrvatstvu"(III., str 272). Kako je Strossmayer prema masonima instinktivno unaprijed osjećao averziju, najboljim je dokazom što g. 1886. piše profesoru prirodnih nauka na sveučilištu i akademiku Brusini, kasnijem "meštru od stola" (starješini lože) "Hrvatske vile", kad je osnovao "Glasnik hrvatskog prirodoslovnog društva": "Na Brusinu valja dobro paziti, jer je tašt, pak može ne samo vjeru, nego i samu znanost osramotiti". (III., str. 231) Još u ono vrijeme nitko nije mogao ni slutiti, da je Brusina kandidat za masoneriju.

Strossmayerova ofenziva protiv masonerije nije dugo morala čekati na odgovor. U prvom početku Khuen se nije osjećao dovoljno jakim da se uhvati u koštac sa svim protivnicima madžarske prevlasti, koji su dosljedno bili i neprijatelji masonerije. Ali oko 1890. Khuenov se režim učvrsti, a istodobno dođe mig iz Pešte da se ima početi energičnom kontraofenzivom. Tada je već u Pešti masonerija nakon 1886. bila reorganizirana i

ujedinjena u jednoj "Simboličnoj velikoj loži Ugarske", koja je širom otvorila vrata Židovima, koji tako brojno navrviše u lože, da su sada one postale sredstvo židovske prevlasti nad "liberalnim javnim mnijenjem" ugarske pole.

Khuen, da pogodi Strossmayera, bez ikakvog razloga početkom 1891. penzionira dva sveučilišna profesora: profesora na pravnom fakultetu dra Kostu Vojnovića, pored Račkoga najužeg pouzdanika i političkog sumišljenika Strossmayerova i profesora na bogoslovskom fakultetu dra Antuna Frankia, također Strossmayerova prijatelja. Khuen nije javno naveo razloge svoga čina, pa je neupućena javnost mislila da je penzioniranjima jedini razlog što je dr. Kosta Vojnović bio opozicionalac. Međutim, sin pok. Koste, dr. Lujo Vojnović, iznio je u javnosti (jubilarni broj "Narodnog Lista"): "Najzad pade despot, ne kako se moglo militi i kako se mislilo, jer je despot (Khuen) strahovao od one tađo lojalne i umjerene opozicije, nego, jer mu je očeva savjest smetala i jer se jednog dana (Khuen) učini izvršiocem zaključaka Velikog Orijenta, koji Kosti Vojnoviću nije mogao oprostiti žarku vjeru ni neprekidno stražarenje pred mladim dušama hrvatske omladine."

Strossmayer piše Račkome iz Đakova 19. III. g. 1891.: "Vrlo bi dobro bilo da uzmognemo dobroga našeg Kostu u Zagrebu uzdržati. Ja sam to glede Frankija, a tako isto glede Koste sve Vatikanu otkrio i javio. Jelić mi neki dan piše da je u Vatikanu Kostino penzioniranje velik, a i izvanredan utisak učinilo. Pravo mislite, da s nama framasuni vladaju." (IV., str. 258). [3]

Osnutak lože u Zagrebu

Istodobno s penzioniranjem sveučilišnih profesora teče akcija oko reorganizacije i ojačanja masonerije u Zagrebu, gdje je djelovao tek vjenčić "Prudentia". Zemunska madžarsko-švapsko-židovska loža "Stella Orientalis" povjerila je svom članu kapetanu dunavskog parobrodskog društva Zagrepčaninu Kolleru, da ispita teren za osnutak lože u Zagrebu. Koller u Zagrebu naiđe na plodno tlo. Odmah se javiše za masoneriju Simon Frangeš, umirovljeni profesor i madžaronski novinar, sveuč. profesor Špiro Brusina, pravaški narodni zastupnik Fran Folnegović, umirovljeni ravnatelj petrinjske preparandije Ivan Balaško, bankovni direktor Edmund Kolmar i drugi. Majka-loža zemunske "Stelle Orientalis", peštanska loža "Democratia", koja je uzela sebi za zadaću da širi masoneriju "in

paribus infidelium", a to je za Madžare bila tada Hrvatska, interesirala se za porast masonerije u Zagrebu. Baš g. 1891. posjetili su peštanski madžarsko-židovski privredni krugovi gospodarsku izložbu u Zagrebu, a tumač im je bio tadašnji činovnik ugarskog ministarstva financija Samuel Kocijan. Najviše ih je bilo baš iz lože "Democratia", a među njima i tajnik "Velike simboličke lože Ugarske" Moritz Gelleri. Oni su za masoneriju pridobili Samuela Kocijana. Međutim, i protektori masona dra Ivana pl. Bojničića, tadašnjeg lektora madžarskog jezika, bivši emigrant i direktor Narodnog muzeja Franjo Pulszky, tada Veliki meštar Velike lože, i Aigner Abafi, historičar madžarske masonerije, naložili su dru Bojničiću da osnuje ložu. U svrhu pomoći premješten je u Zagreb činovnik državnih željeznica inž. Julijus Stielly, koji je već prije u Zemunu osnovao tamošnju ložu, a koji je kumovao i osnutku lože "Pobratim" u Beogradu. Kandidati upraviše molbu za prijam u peštanskoj loži "Democratia", koja je - kako rekosmo - imala zadaću da pomoću masonerije kod potlačenih madžarskih narodnosti učvršćuje ideju integriteta krune sv. Stjepana.

Svi su kandidati dobili bijelu balotažu (t.j., primljeni su) osim Simona Frangeša, koji je za ironiju bio najveći agitator za stupanje u masone. Neki Kern, tada financijski činovnik, iz solidarnosti s Frangešom odustane od stupanja u masone. Dne 6. ožujka g. 1892. primljeni su za članove lože "Democratia" ovi kandidati "Kraljevske umjetnosti": Brusina, Balaško, šumar Robert Fischbach, Fran Folnegović, računarski činovnik Antun Dutković, dr. Adolf Mihalić i Edmund Kolmar. Primanje je bilo obavljeno na vrlo svečani način u hramu Velike lože, a obavio ga je vrlo svečano sam počasni veliki meštar Georg von Joanovicz, na hrvatskome jeziku. Novoj braći, kao pionirima madžarske masonerije u Hrvatskoj, kao ljudima koji će u Zagrebu braniti masonski kvasac, podijeljena su iznimno sva tri masonska stupnja (šegrt, pomoćnik i majstor). Jamci kod primanja bili su: dr. Bojničić i urednik "Agramer Zeitunga" Schlesinger. Primanju je bio prisutan starješina lože "Pobratim" Svetomir Nikolajević, otac dra Bože i Dule Nikolajevića. Na večer je novoj braći, u masonskom hotelu "Erzherzog Stefan", priređen banket, na kojem je tada jedan od vođa Starčevićeve stranke održao značajan govor o ulozi masonerije u Hrvatskoj. Dakako da javnost nije slutila da je Folnegović primljen u masone. Dru Spevcu bila je molba uvažena, ali nije došao na primanje.

Pored novo primljene braće u Zagrebu su osim spomenutih bili i masoni židovski privrednici: Šandor Weiss de Polna, Julius Hühn, Eugen Bothe, Slavoljub Bulvan te od kršćana vladin savjetnik Stjepan Kosovac, i apotekar Josip Peicicz, tajnik trgovačke komore

Milan Krešić , te poznati nam Antun Vakanović, koji je ložu financijski podupirao. Prvi rad zagrebačke braće održan je 14. rujna 1892. u "Hotelu Royal" (kasnije "Caru Austrijskom". Na tom sastanku stvoren je zaključak da se u Zagrebu osnuje loža "Hrvatska vila" pod zaštitom "Simboličke velike lože Ugarske" i da se od Khuena zatraži potvrda pravila. Kao prvi starješina izabran je dr. Bojničić, kao tajnik Mihalić, a kao besjednik Fran Folnegović. Bojničić je za ložu iznajmio stan u Ilici 49, tik uz svoj stan. Velika loža odmah je podijelila novoj loži provizornu dozvolu rada i naredila sisačkoj loži "Zur Nächstenliebe", koja je bila zamrla, neka "Hrvatskoj vili" u Zagreb pošalje sve svoje spise i svoje pokućstvo.

Svi se zagrebački masoni nijesu htjeli priključiti "Hrvatskoj vili". Tako n. pr. Hühn, Weiss i Krešić. Krešić je bio tajnik trgovačko-obrtničke komore i pristaša Strossmayerove političke orijentacije. Opazivši političku pozadinu nove lože, izjavio je da u nju ne može pristupiti. Unaprijed je znao da će biti protunarodna.

Simon Frangeš, koji je g. 1892 kod prijama u peštansku ložu bio odbijen, na svaki se način htio ugurati u ložu, pa je nakon osnutka "Hrvatske vile" opetovao svoju molbu, koja je konačno uvažena, te je i on napokon "ugledao svjetlo".

Koncem g. 1892. novi je hram bio posvećen u prisustvu izaslanika "Velike simboličke lože Ugarske" i starješine lože "Pobratim" Svetomira Nikolajevića iz Beograda. Uz svaki rad održana je i "bijela trpeza" (zajednička večera). Prva bijela trpeza održana je u stanu besjednika lože Frana Folnegovića.

Sluge Khuen Hedervarya

Odmah nakon konstituiranja lože uputila su se "braća" dr. Bojničić i Simon Frangeš, kao neprijeporni madžaroni, k banu Khuenu Hedervaryu i zamolili ga za potvrdu pravila. Khuen je izaslanika lože vrlo srdačno primio, pohvalio njihovu inicijativu, i obećao im potvrdu pravila i odobrenje rada. Da se ulaska Khuenu, Frangeš je otvorio vatru na Strossmayera, kojemu je Khuen bio već umirovio dva suradnika (dra Vojnovića i dra Frankia), pogazivši sveučilišnu autonomiju. Istodobno je jedan mason, neki Peroslav Kovačević, niži činovnik računarskog ureda, izdao na talijanskome jeziku brošuru protiv isusovaca pod naslovom "Isusovci i odgoj omladine u Dalmaciji". Javnost, napose hrvatska

katolička, stala je reagirati na rad lože. Kateheta na preparandiji milosrdnica, Stjepan Hartmann i gimnazijski kateheta dr. Mirko Marchetti, kasniji sveuč. profesor crkvene povijesti, na masonsku su navalu odvraćali u štampi i crkvi. Na to je loža dala štampati propagandističku brošuru "Slobodni zidari ili framasuni". Jedan od najodličnijih protivnika slobodnog zidarstva bio je tadašnji profesor na pravnom fakultetu dr. Aleksandar Bresztyensky. Kao političar bio je Strossmayerov pristaša i g. 1883. stajao je na čelu akcije da se izmire pravaši i Strossmayerovci (ili tada obzoraši), i da se sva narodna opozicija ujedini protiv Khuena. Njegova je zasluga da je te godine u Krapinskim Toplicama došlo do sastanka Strossmayera i Starčevića, obojice tada već staraca. Da se Strossmayeru osveti, i da parira udarac, Khuen 7. III. 1894. umirovi dra Bresztyenskoga bez ikakva na zakonu osnovana razloga.

Zanimljivo je kako je tada "Obzor" komentirao ovaj Khuenov akt. "Jučerašnje 'Narodne Novine' javljaju na čelo lista da je sveučilišni profesor dr. A. B. postavljen u trajno stanje mira, a mjesto njega imenovan je dosadašnji tajnik zemaljske vlade, i privatni docent, mimo profesorskog zbora, bez prijedloga i natječaja. Za struku koju će predavati on nije usposobljen i nije ni jednim znanstvenim djelom zasvjedočio u njoj svoje znanje. Zašto je dr. B. umirovljen? Uzalud tražimo u službenom listu odgovora na taj upit: nema ga. Tako isto uzalud bismo ga tražili u profesorskoj djelatnosti dra B. Gdje su pak razlozi, s kojih je umirovljen? Ako ih u njegovoj profesorskoj djelatnosti nema treba ih tražiti van nje. Dr. Bresztyensky je, što no se kaže, klerikalac. Pomisli li se da su klerikalci također dr. Franki i dr. Vojnović prije njega umirovljeni, nameće nam se od sebe pitanje, nije li možda u očima današnje vlade, u kršćanskoj Hrvatskoj, grijeh klerikalizam, a zasluga slobodno zidarstvo." ("Obzor", 15. III. 1894., br. 51)

Bresztyenskoga ta Khuenova osveta nije omela u njegovoj kampanji protiv madžaronskog masonstva. U "Katoličkom Listu" počeli su izlaziti njegovi članci protiv Khuenove masonerije i njezinih eksponenata u vladi i na sveučilištu, kao odgovor na spomenutu masonsku propagandističku brošuru. Ti su članci skupljeni u jednu knjigu, štampanu potporom Strossmayera, a nakladom njegove Dioničke tiskare pod naslovom "Bi li išli u framasune?".

U takvoj antimasonskoj atmosferi Khuen se nije usuđivao da dade potvrdu pravila loži "Hrvatskoj Vili", koliko god bi to rado bio učinio, već joj je, iako kao nelegalnom

društvu i bez potvrđenih pravila dao potpunu slobodu da može raditi nesmetano od policije, t.j. trovati narod i slabiti njegov otpor. Na to ga je navela i ta okolnost, što je u loži došlo do ozbiljnog rascjepa.

Majstor od stola (starješina) "Hrvatske Vile" dr. Bojničić, koji je od peštanske Velike lože bio dobio misiju za osnivanje lože u Zagrebu, sasvim je ozbiljno shvatio svoju zadaću, te je kao starješina Velikoj loži poslao adresu, u kojoj u ime svoje lože svečano obećaje da će ona doista raditi na sirenju madžaronskog duha u Zagrebu. U tom smjeru on je doista i radio kao oduševljen madžaron. Međutim, neka "braća" bojala su se takvih formalnih izjava s obzirom na omraženost masonerije među Hrvatima, i zamjerili su starješini što ih je dao bez njihova znanja. Osim toga, on je spram "braće" postupao dosta samovoljno i autoritativno, tako da ga ovi g. 1894 nijesu više izabrali za starješinu, već je "majstorom od stola" postao sveuč. profesor i kustos prirodoslovnog muzeja Špiro Brusina. Dr. Bojničića, za kojega vele masonski historici, da je bio vrlo slavičan, to je jako zapeklo. U to je izbila jedna neugodna novčana afera između dra Bojničića i Kollera. Koller je tvrdio da ga je "brat" Bojničić kod prodaje nekih rariteta materijalno teško oštetio. Škandal je izbio i na javu. Na to je dr. Bojničić g. 1894. u travnju istupio iz lože, a budući da se loža nalazila odmah do njegova stana, i da ju je on bio opskrbio svim potrepštinama, odnio je iz lože tintu, papir, pa čak i lampu, tako da se zadnji ložinski rad održao kod svijeće, a zapisnik pisao olovkom. Loža je morala seliti, jer je Bojničić otkazao lokal.

Sada je dr. Bojničić u Zagrebu htio osnovati novu ložu. U tu svrhu on je okupio desetak "profanih" i zamolio peštansku Veliku ložu da primi novu braću u svoje krilo. Potrebu osnutka nove lože obrazložio je dr. Bojničić tužbom da je "Hrvatska Vila" protiv njega tobože zato što je gorljivi madžaron. Velika loža u prvi je mah povjerovala svom eksponentu dru Bojničiću, ali je "Hrvatska Vila" poslala Velikoj loži spis o cijeloj Bojničićevoj aferi, i u prah oborila objedu dra Bojničića, da bi ona bila protiv madžaronstva i madžarskog gospodstva u Hrvatskoj."Hrvatska Vila" navela je da se naprotiv u njoj nalaze i rade gorljivi madžaroni i iznijela je što su sve njezini članovi radili za učvršćenje bratskih veza između "posestrima kraljevina" Ugarske i Hrvatske. Velika loža nesumnjivo se osvjedočila u ugarsko-hrvatski patriotizam "Hrvatske Vile" i njezinih članova, i odvratila dru Bojničiću da ne nalazi uputnim odobriti novu ložu dok starija nije dovoljno osigurana.

Tada se dr. Bojničić zgrozio da će novu ložu, koju kani osnovati, staviti pod zaštitu Talijanskog Velikog Orijenta, ali tu su njegovu grožnju izrabili njegovi protivnici i dostavili je peštanskoj Velikoj loži koja je znala da bratski Veliki Talijanski Orijent ne bi htio za volju disidenata osnovati prkos-ložu i povrijediti teritorijalno pravo postojeće masonske Velike vlasti. Dr. Bojničić je dobio strogi ukor i prividno se povukao. (U ložu se vratio istom g. 1912.).

Nakon svađe i razlaza s "bratom" Bojničićem loža je ostala bez svog lokala za ritualne radove i konferencije. Neko vrijeme sastajala su se braća u prirodoslovnom muzeju gdje je starješina Brusina bio kustos. Od vremena do vremena skupljali su se opet u jednoj sobi hotela "K Caru Austrijskom". Najviše se raspravljalo o tome kako da se dođe do prikladnog krova. Snovalo se kupiti i jednu kuću. "Braća" su se za glavnicu obratila na Veliku ložu i na mater-ložu "Democratia" u Pešti. I Velika loža Ugarske iskreno je nastojala pomoći svojoj filijali u Zagrebu. Loža "Democratia" bila je skupila neku svotu, a Velika loža za kupnju jedne kuće poslala je svog emisara. Zamjenik Velikog meštra br. Marcell Neuschloss među madžarskom je braćom za kupnju kuće poveo sabirnu akciju, a loža "Democratia" bila je spremna dati i beskamatni zajam. Međutim, najveća je poteškoća bila u tome što "Hrvatska Vila" nije imala potvrđenih pravila. Ona je postojala i radila na temelju statuta peštanske Velike lože, potvrđenih od ugarskog ministarstva unutrašnjih poslova, a ne na temelju odobrenja domaćih vlasti, u čiju je kompetenciju spadalo odobrenje pravila društvima koja rade na hrvatskom teritoriju. Ban Khuen odobravao je rad masona, jer su mu oni u njegovoj pacifikatorskoj misiji u Hrvatskoj bili najbolji suradnici. On im je u svemu išao na ruku, čemu je najbolji dokaz činjenica što su smjeli raditi bez potvrde pravila, dok je rodoljubna društva progonio iako su imala odobrena pravila. Ali, da svojim protivnicima ne bi pružio dokaza da je zaštitnik masona, nije se usuđivao potvrditi pravila, budući da je Khuen vodio računa o raspoloženju javnosti. Zato kod Khuena nijesu koristile nikakve intervencije Velikog meštra Emericha Ivanke, a ni starješine Brusine. Međutim, bez potvrđenih pravila "Hrvatska Vila" više se ne bi ni mogla intabulirati na kuću, a uknjižiti je na ime peštanske Velike lože nijesu se usuđivali ni sami masoni. Zato je "brat" Bulvan za ložu iznajmio jedan lokal u Vojničkoj ulici u kući kipara Pierottia.

Loža je nastavila svoju borbu sa Strossmayerom i nakon istupa dra Bojničića. Ipak se masoni osobu samog Strossmayera nijesu usuđivali otvoreno napadati, jer je to bilo strašno odiozno, pošto je Strossmayer bez obzira na njegove političke i druge ideje, zbog

svojih kulturnih djela bio smatran narodnim velikanom. Međutim, Khuenov novinar Frangeš htio je frontalno udariti na Strossmayera, jer je znao da će time najbolje ugoditi Khuenu, koji Strossmayera nije mogao vidjeti živoga. Frangeš je na "Obzorove" članke protiv masona spremio brošuru protiv "Obzorova" protektora. Pošto u loži nije nailazio na odobravanje za takav riskantan čin, koji bi masone sasvim mogao diskreditirati, Frangeš se - vjerojatno po Khuenovoj uputi - obratio na Veliku ložu i nju zamolio da ona financira tu brošuru. "Braća" su to doznala i teškom mukom odvratila Veliku ložu od takva čina. Frangeš je teška srca pristao na tu "žrtvu", - da ne objelodani pamflet protiv Strossmayera.

Žigosani u javnosti

U to su "Obzorovi" urednici dr. Šime Mazzura i Dinko Politeo loži pripremili protuudarac. Oni su "indiskretnim" putem došli do podataka i imenika o "Hrvatskoj vili" i sve to objelodanili u broju od 11. siječnja 1896. Tog dana "Obzor" je donio ovu vijest: "I u Hrvatskoj je ta otrovna biljka (masonska) zasađena. Lože u nas nose znak četverokuta s dvije točke gore i dolje. Godine 1892. osnovaše ložu u Zagrebu, koja je posve podvržena peštanskoj loži, te je njezina filijala. Ime joj je "Hrvatska Vila". Glavni osnivači te lože bili su: Edmund Kolmar (Židov), Rosenfeld (Židov), Antun Schlesinger (Židov), Ing. Granitz (Židov), prof. Špiro Brusina, prof. Frangeš, računarski savjetnik Dutković, Ivan Balaško, Kosovac, Leitgebl (Židov), Ferdo Lux (Židov), Franjo Folnegović, dr. Kren, dr. Adolf Mihalich, željeznički inspektor Stiely (Židov), kapetan Koller, Aleksandar Weiss (Židov), Slavoljub Bulvan, dr. Ivan Bojničić i još neki činovnici, koji da se već ispisali. Za uredbu lože darovao je Edmund Kolmar 300 forinti. Kako se vidi, matadori naše masonske lože rekrutiraju se iz hrvatske komercijalne banke: tu je glavni upravitelj mjenjačnice Kolmar, tu je činovnik Rosenfeld, koji obično piše glupe podliske u "Agramerici", gdje često brani framasone, a ponajviše napada "Obzoraše", pak " der dritte im Bunde" privremeni je ravnatelj banke: Antun Schlesinger, urednik "Agramerice". Kako ovi matadori s Ignatzom Granitzom vode glavnu riječ, u službenoj jaslarici "Agramerici", može se reći da je ova ujedno i vladino i framasonsko glasilo. Podjednako treba znati da je Ignatz Granitz kao framason u neku ruku ovlašteni tiskar školskih knjiga, što mu nemali rebah donosi, a ostati će kao takav i dalje vladin tiskar, makar je već do krajnjih granica došlo, kako se izvolio eufemistički izraziti g. Kršnjavi u Saboru s obzirom na valjanost tiska i materijala. Naši se framasoni sastaju svakoga 1. i 3. ponedjeljka u mjesecu, i to u geološkom muzeju u Gornjem gradu. Sada je pročelnik -

Meister vom Stuhl - prof. Brusina, a zamjenik Ivan Balaško. Prije bijaše pročelnik dr. Bojničić, koji je, međutim, istupio. Kako već rekosmo, naša je loža pokrajinska filijala Velike ugarske lože, koja ima zastupati interese Madžara i pomadžarenih Židova. Kako madžarski framasoni imaju velik upliv na mjerodavnim mjestima, zauzimlju se za naše framasone u Pešti. Odanle im dolazi pomoć i razne koristi. Kako to biva, nije teško pogoditi. Osim zagrebačke postoji od god. 1871. u Sisku loža "Zur Nächstenliebe" s članovima: Mallinarich, Rosenberg (Židov), Löwy (Židov), Jakob Rankel (Židov) i C. Bothe (Židov). I u Zemunu je 1890. osnovana loža "Stella Orientalis". Pročelnik joj je Isidor Neumann (Židov) iz Beograda, zamjenik F. Goldstein (Židov) u Zemunu, a drugi su članovi većinom Židovi. Kakvim duhom dišu naši framasoni vidi se najbolje iz toga što su uz rijetke iznimke pristaše sadašnjeg nesnosnog sistema, prijatelji Madžara i židovskih eksploatatora, a žestoki protivnici one oporbene stranke u Hrvatskoj, koja se pod kršćanskim barjakom bori protiv madžarskih nasilja."

"Obzorovo" otkriće djelovalo je u javnosti, a i među samim masonima, poput bombe. "Braća" su bila identificirana i ožigosana kao podržavatelji omraženog Khuenovog protunarodnog režima. Javnost je stala društveno bojkotirati masone. Zagrepčani se više nijesu htjeli družiti s masonima. Sami se masoni tuže na reakciju koju je izazvalo objelodanjenje masonskih imena. Tako je na Jelačićevu trgu trgovinu mješovite robe imao Židov Lux. Njegova glavna klijentela bili su kanonici. Kad su oni doznali da je on mason - svi su ga ostavili. Tako je bilo i s drugim slobodnim zidarima. Ogorčenje na masone bilo je dugo godina takvo da su mnogi masoni stali napuštati ložu poput parobroda koji tone. Sam starješina lože, sveučilišni profesor Špiro Brusina, bio je u Hrvatskom saboru napadnut od dra Bresztyenskoga kao krivac umirovljenja svojih kolega sveučilišnih profesora. Brusina i se onda pod pritiskom osude mnijenja morao zahvaliti ne samo na starješinstvu lože ("položio je čekić") nego i na sveučilišnoj katedri i na ravnateljstvu Prirodoslovnog muzeja. Tako je onda javno mišljenje reagiralo protiv Khuenovih saveznika!

A kako je u ruke lista "Obzor" došla lista masona? Masonski historik dr. Ivan pl. Bojničić na str. 47 svoga djela vrlo kratko govori o tom za masone teškom udarcu. On veli samo ovo: "Nekom indiskrecijom izdan je i objelodanjen popis članova lože". Međutim, jedan drugi masonski historik, u jednom spisu štampanom "samo za braću", opisujući podrobno sukob brata Bojničića s ostalom "braćom", pripovijeda kako je Bojničić istupivši iz lože pobrao sve što je posudio loži koja je bila tik do njegova stana. Zadnji prijam, nakon što je

Bojničić istupio, obavljen je kod svijeće, a zapisnik se pisao olovkom, jer je Bojničić odnio lampu i tintu. Primljen je br. Dominković. Na to nadovezuje taj drugi ugledni masonski historik "Odmah iza toga osvanula je novinama cijela lista članova naše lože, a jedini Dominković nije bio spomenut i neka rijetka druga braća, koja su trčala u redakciju "Obzora" i osujetila publiciranje svoga imena."

Iz ove stilizacije jasno izlazi na koga cilja masonski historik i za koga tvrdi da je izdao listu braće. Po ovoj tvrdnji odao je profanima popis nitko drugi nego onaj koji se s "braćom" posvadio tako da ih je denuncirao Velikoj loži kao slabe madžarone, i koji je htio osnovati prkos - ložu čak i pod zaštitom Velikog Orijenta Italije. Posljedica te svađe bila je i ta da je "odmah iza toga" osvanuo masonski popis u listu Strossmayera, najvećeg masonskog neprijatelja. Taj mason, nakon što je odnio iz lože lampu i tintu, nije znao da je novi "brat" Dominković primljen u ložu i zato njegovo ime na masonskom popisu nije objelodanjeno. Prema svemu tome, masonski historičar i očevidac otkriva da je sam dr. Bojničić, osnivač "Hrvatske Vile", prvi njezin starješina i historičar, i vrlo zaslužan majstor "Kraljevske umjetnosti", "profanima" prokazao najveću masonsku tajnu, listu "braće". To vam je taj toliko "uzvišeni masonski" moral. Valjda ga je radi te "izdaje" 'Ljubav bližnjega' imenovala svojim počasnim članom.

Masoni cijepaju stranku prava

Tih godina po štampi se povlačila i jedna druga masonska afera. Radi se o Franu Folnegoviću, jednom od prvaka pravaškog pokreta. Iako je bio član, narodni zastupnik i potpredsjednik stranke čiji je mučenik dr. Eugen Kvaternik bio ne samo radikalni katolik, nego i borac protiv masonerije i to specijalno madžarske koju je imao priliku upoznati u emigraciji na radu protiv Hrvata; iako je tada živio vođa dr. Ante Starčević i obzirom na vjeru bio strogo konzervativan; iako je sav mlađi kler bio uz pravaštvo, ipak je Fran Folnegović početkom 1892. stupio u peštansku ložu "Democratia", kojom je prigodom "pri bijeloj trpezi" u Pešti održao govor o zadaći masonerije u Hrvatskoj. Prigodom konstituiranja "Hrvatske Vile" Folnegović je izabran i besjednikom, t.j. ideologom lože.

Da se razumije kako je Fran Folnegović, sin katoličke obitelji, besplatno odgojen u Nadbiskupskom sirotištu i kod strica župnika, postao mason, treba uvažiti da je na

sveučilištu u Pešti i u Grazu usisao sve tadašnje krilatice, kojima je tada površni i šuplji liberalizam u ime "čiste" znanosti vojevao protiv Crkve, klera i isusovaca. Bio je lako prijemljiva i povodljiva narav, te mu je imponiralo biti "moderan". Stupio je u službu kod ravnateljstva financija, kojem je ravnatelj bio poznati mason i madžaron Vakanović. Kako je ujedno bio nametljiv, već kao mlad čovjek postao je tajnikom kluba stranke prava i već tada došao u sukob s Kvaternikom, koji se spremao da svoj patriotizam pokaže u Rakovici. Već g. 1875. izabran je za pravaškog zastupnika i od onda se sve više penjao u stranačkoj pravaškoj hijerarhiji, pošto je bio dobar govornik i organizator. S masonerijom se upoznao na sveučilištu, i dr. Bojničić i Koller nijesu dugo trebali obrađivati tog masonskog adepta.

Iako je znao da je u masoneriji diskrecija uspješno zajamčena, i da će javnost teško doznati da je stupio u slobodne zidare, ipak se prema "Starome" htio osigurati, pa je vođi stranke Anti Starčeviću govorio o tobožnjoj nacionalnoj važnosti masonerije. Masonerija, naime, zadire u sudbinu naroda. Kossuthu je francuska, talijanska i engleska masonerija navodno pomogla u njegovoj akciji. Italija se ujedinila pomoću masonerije, pa i Hrvati moraju voditi računa o njoj. Zato se on ponudio da će za stranku prava proučavati masoneriju. Starčeviću je Folnegović jednom priznao da je u Pešti primio sva tri masonske stupnja, da je radi masonerije bio u Beogradu kod starješine "Pobratimstva" Nikolajevića. Međutim, je Starčević - kako je to pripovijedao pred smrt g. 1895. Eugenu Kumičiću - zapitao Folnegovića, što zapravo masoni hoće. On mu je rekao da su masoni protiv vjere. Na to je Stari odgovorio Folnegoviću da je on za vjeru, da je vjera čovječanstvu dobro učinila, i da je čovjek bez vjere živina. Tom prilikom Starčević je priznao da se od onoga časa bojao Folnegovića.

Posljedice pristupa Folnegovića u ložu nisu izostale. Kod svoga izbora za zastupnika Siska održao je Folnegović govor o bratstvu s madžarskim narodom, čiji je eksponent palio i haračio po Hrvatskoj. Folnegović je na veliku sablazan naroda u Sarajevu posjetio tadašnjeg civilnog adlatusa, poznatog hrvatoždera Kallaya, i u bečkoj "Neue Freie Presse" pohvalio njegovu upravu.

Ipak je vrhunac svog masonskog oportunizma pokazao Folnegović onda, kad je Khuen g. 1895. u Zagreb, prigodom polaganja temeljnog kamena Narodnog kazališta, doveo Franju Josipa da mu vidljivo dokaže kako je pacificirao Hrvatsku. Da utjeraju u laž Khuena i da pokažu kako nije istina da je hrvatski narod zadovoljan i sretan Khuenovom tiranijom,

spališe hrvatski sveučilištarci madžarsku zastavu na Jelačićevu trgu, na oči Franje Josipa. (Među njima je bio i pok. Stjepan Radić). Gradsko zastupstvo u Zagrebu osudi taj čin, a među gradskim ocima najoštrije protiv te demonstracije hrvatske omladine ustane pravaški vođa Fran Folnegović, koji izjavi svoju žalost što hrvatskoj omladini nije, kao i njemu, madžarska zastava u Zagrebu simbol bratstva i ljubavi madžarskog i hrvatskog naroda. Folnegovićev istup uzruja sav narod. Ante Starčević, koji je već jednom nogom bio u grobu, i ležao bolestan, napisa pismo u kojem javlja zastupničkom domu svoje stranke da ne može ostati u društvu Frana Folnegovića, koga već odavna nije trpio, i da ustrojava posebni klub "Čiste stranke prava". Zbog Folnegovićeva držanja i oportunizma došlo je nakon Starčevićeve smrti g. 1896. do rascijepa u pravaškom pokretu.

Protiv Folnegovića u pravaškom se pokretu uspješno agitiralo s njegovim masonstvom. Međutim, Folnegović je u javnosti tajio da je mason i tvrdio je javno u novinama i u brošuri "Otvorite oči" (1896.), da je on po nalogu Starčevića i stranke prava, u narodnome interesu, morao proučavati masonstvo, te je svejedno nijekao da je mason. Budući da je u svojoj brošuri uvrijedio dra Franka, dra Milu Starčevića i Eugena Kumičića, ovi su ga tužili. Na sudu je Kumičić g. 1898. dokazao da nije istina što Folnegović tvrdi, da su mu Starčević i stranka prava dali mandat da prouči masoneriju. Naprotiv su mu dokazali da ga je Starčević radi toga osuđivao, i da je Folnegović i druge pravaše snubio u ložu. Folnegović je bio osuđen radi uvrede na dva mjeseca zatvora. Svi ovi neuspjesi masonske akcije, ovi porazi masonskih prvaka; bojkot rodoljubne javnosti proti masonima, kampanja opozicionalne štampe i td., izazvali su u loži veliku depresiju, kojoj je izraz ostavka starješine Špire Brusine na čast u loži, na katedri i predstojništvu prirodoslovnog fakulteta. Kako se masoni dobrim dijelom regrutiraju iz redova raznih štrebera, naravni kandidati za masoneriju ustručavahu se stupiti u to omraženo društvo, koje je doduše uživalo svu potporu vlasti, ali ipak nije imalo odobrenih pravila. Neki su masoni istupili iz lože, a neki su prestali pohađati "radove" i plaćati članarinu. Prilike su bile takve da se sam madžaronski narodni zastupnik i sveučilišni profesor dr. Spevec, kada su ga napali da je slobodni zidar, ogradio od pripadništva loži, jer da je masonerija zastarjela ustanova, a osim toga, da on kao činovnik koji je položio prisegu, ne bi mogao stupiti u masone. Ovo mišljenje dijelili su inače, kako sa žalošću ističe dr. Bojničić, i drugi liberalni krugovi, a i mnoga "braća" bila su pod uplivom "profanog" mišljenja. Ni hrabrenja izaslanika Velike lože iz Pešte nijesu mogla dići kuražu i samopuzdanje masona. Da se ipak dobije legalno priznanje, došli su masoni na ideju da jednim trikom od zemaljske vlade postignu svoje priznanje. Sisačka loža "Zur Nächstenliebe"

bila je već decenijima "uspavana", ali njezin prestanak nije javljen državnim vlastima. Time su se poslužili masoni; obnovili su njezin rad i zaključili da "Hrvatsku Vilu" obustave, a da sjedište lože prenesu "Zur Nächstenliebe", koja u Zagrebu ima potvrđena pravila. Khuen se složio s tom transakcijom, ali kako je on u to vrijeme g. 1903. pao kao ban, odobrenje ovom triku dao je njegov nasljednik ban Pejačević. On je odobrio prijenos sjedišta i prijevod ložina imena u ime "K ljubavi bližnjega".

Tako je prestala "Hrvatska Vila", koja se pretvorila u ložu "K ljubavi bližnjega". Odobrenjem pravila još nije pomognuto loži. Ona je svoj život obnovila kad je posredstvom lože, i fuzijom s madžaronskim mumijama, došla na vlast hrvatsko-srpska koalicija, i u svoje krilo primila naprednjački, vulgo mladomadžaronski podmladak. O tim peripetijama, kao i novim cijepanjima i fuzijama, te opet cijepanjima, biti će govora u slijedećoj brošuri.